

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXIV-12>

АНТИКОЛОНІАЛЬНІ МОТИВИ У ТРЕВЕЛОГАХ СОФІЇ ЯБЛОНСЬКОЇ

Матусяк Галина

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-7430-8257

Мета статті – схарактеризувати антиколоніальну спрямованість тревелогів С. Яблонської, що входять до книги «Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії», та виявити специфіку авторської візуалізації ієрархії відносин між Сходом і Заходом. Творчість української мандрівниці, що охоплює подорожні нариси, оповідання й епістолярій, акумулює розмаїтий досвід міжкультурного спілкування, здобутий під час її подорожей до Азії, Африки та Нової Зеландії. Інтерес до тревелогів С. Яблонської з боку наукової спільноти невпинно зростає, а різноаспектні дослідження доробку письменниці підкреслюють його потужний інтерпретаційний потенціал. Методологічну основу розвідки склали праці основоположника постколоніальної теорії Е. Саїда «Орієнталізм» та «Культура й імперіалізм», автор яких простежує історичні витоки колоніалізму й імперіалізму, з'ясовує їх передумови та наслідки. Актуальність теми статті пояснюємо, з одного боку, браком публікацій про критичну візію колоніальної політики країн Заходу щодо народів Сходу в книгах С. Яблонської, а з іншого – потребою провести аналогії між колонізаторськими інтенціями Європи на початку ХХ століття й сучасними імперіалістичними загрозами, пов'язаними з російсько-українською війною. Аналіз тревелогів, що входять до книги «Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії», засвідчує виразні антиколоніальні настрої авторки, яка рішучо заперечує й засуджує наві'язані західним світом уявлення про вищість європейської цивілізації та її право втручатися в життя «нижчих» за розвитком народів Сходу. Критична візія колонізаторської французької та британської політики щодо країн Далекого Сходу й Африки, запропонована С. Яблонською, акцентує її здатність вийти за межі свого «Я», що уможливлює трактування «Іншого» не як чужого й ворожого. Авторка завжди перебуває на боці колонізованих народів і асоціює себе з ними більшою мірою, ніж з європейцями. Тревелогі письменниці оприявнюють тяглість імперіалістичних традицій, об'єктом яких наразі є Україна, і спонукають до моделювання сценаріїв культурного опору. Перспективою подальших досліджень може стати інтерпретація опозиції «Я–Інший» в контексті міжкультурного діалогу, візуалізованого в тревелогах С. Яблонської.

Ключові слова: імперіалізм, колоніалізм, антиколоніальні мотиви, цивілізація, Захід і Схід.

Matusiak Halyna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Public Management, Law and Humanities
Kherson State Agrarian and Economic University

ANTI-COLONIAL MOTIFS IN SOFIIA YABLONSKA'S TRAVELOGUES

The study aims to characterize the anti-colonial focus of S. Yablonska's travelogues included in the book "The Charm of Morocco. From the Country of Rice and Opium. Far Horizons" and identify the specificity of the author's visualization of the hierarchal relationships between the East and the West.

The Ukrainian traveler's works, including essays, short stories, and epistolary, accumulate a diverse experience of intercultural communication gained in the course of her visiting Asia, Africa, and New Zealand. The scientific community's interest in S. Yablonska's travelogues is continuously increasing, and the multifaceted research into the writer's works underscores its powerful interpretative potential. The methodological basis of the study comprises the books of the founder of postcolonial theory, E. Said, "Orientalism" and "Culture and Imperialism", whose author traces the historical origins of colonialism and imperialism and clarifies their preconditions and consequences. The relevance of the research topic can be explained, on the one hand, by the lack of publications about the critical vision of the colonial policies of Western countries towards the peoples of the East in S. Yablonska's books, and, on the other hand, by the need to draw analogies between the colonizing intentions of Europe in the early 20th century and the modern imperialistic threats, associated with the ongoing Russian–Ukrainian war. The analysis of the travelogues included in the book «The Charm of Morocco. From the Country of Rice and Opium. Far Horizons» indicates the distinct anti-colonial pathos of the author, who strongly opposes and condemns the ideas about the superiority of European civilization imposed by the western world and its right to interfere in the lives of the "inferior" peoples of the East. The critical vision of the colonizing French and British policies towards the countries of the Far East and Africa, proposed by S. Yablonska, emphasizes the ability to go beyond the boundaries of her "Self", which allows for treating the "Other" as not alien or hostile. The author is always on the side of colonized peoples and associates herself with them more than Europeans. The writer's travelogues reveal the continuity of imperialist traditions aimed at conquering the modern Ukraine and encourage researchers to model the scenarios of cultural resistance. Interpreting the opposition "Self–Other" in the context of the intercultural dialogue, visualized in S. Yablonska's travelogues, may be a prospect for further research.

Key words: imperialism, colonialism, anti-colonial motifs, civilization, the West and the East.

Вступ. Сучасна російсько-українська війна є черговим свідченням того, що ідеологія імперіалізму та її загрози не лишилися в минулому. Політика завоювання, підкорення інших народів і повного контролю над загарбаними територіями, яку проводить держава-агресор упродовж тривалого часу, спонукає науковців досліджувати витоки й наслідки колонізаторських інтенцій, моделювати сценарії протидії та опору. Традиційно явище імперіалізму пов'язують із наративом залучення до цивілізації, культурної вищості, протистояння зовнішнім загрозам. Духовне поневолення є вагомим частиною імперіалізму: «Універсалізм і прагнення уніфікації (одноманіття), повної асиміляції Іншого, культурного панування – важливий ідеологічний чинник асиметричних взаємин між центром і ексцентричною околицею як «вищою» і «нижчою» культурами. Він полягає у зверхньому сприйнятті маргіналізованого Іншого, коли метрополіальний центр трактує іншу культуру як відсталу, недосконалу, нездатну самостійно розвиватися, й тому вважає, що має всі права взяти її під свій патронат, трактувати як доповнення до культури розвинутої, підпорядковувати, відкоригувувати задля її ж блага» [1, с. 229–330]. Імперський дискурс вивчають науковці з різних галузей знань, а його літературознавча інтерпретація має свою традицію в постколоніальних студіях.

Творчість мандрівниці С. Яблонської, що охоплює подорожні нариси, оповідання й епістолярій, акумулює враження від міжкультурного спілкування в системі координат Заходу і Сходу. Інтерес до її тревелогів з боку наукової спільноти невпинно зростає, а різноаспектні дослідження доробку письменниці підкреслюють його потужний інтерпретаційний потенціал. Зокрема, серед наявних розвідок можна виокремити ті, що досліджують специфіку її художньої прози в літературному процесі першої половини ХХ століття (Т. Гаврилів [4; 5], М. Комариця [6], І. Приймак [9]), а також ті, що аналізують відображення в них

геокультурних реалій (Г. Бокшань [2], М. Влах [3], Г. Матусяк [7], О. Юрчук [12]). Про антиколоніальний ідейний пафос творів С. Яблонської побіжно згадував Я. Поліщук [8], однак, на нашу думку, цей виразний аспект тревелогів авторки заслуговує на більшу увагу, чіткішу артикуляцію й ретельніше вивчення, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета статті – схарактеризувати антиколоніальну спрямованість тревелогів С. Яблонської та виявити специфіку авторської візуалізації ієрархії відносин між Сходом і Заходом.

Методика дослідження. Методологічну основу дослідження склали праці основоположника постколоніальної теорії Е. Саїда «Орієнталізм» та «Культура й імперіалізм». Науковець розмежовує суміжні поняття «імперіалізм» і «колоніалізм», розглядаючи перше як «практику, теорію та ставлення панівної метрополії, яка керує віддаленою територією» [10, с. 44], а друге, що є його наслідком, тлумачить як «насадження поселень на віддалених територіях» [10, с. 44]. У своїх дослідженнях Е. Саїд простежує історичні витоки обох явищ, з'ясовує їх передумови і наслідки на основі аналізу наукових і художніх творів попередників та сучасників про взаємини між Заходом і Сходом. Його спостереження й висновки братимемо до уваги, коли з'ясовуватимемо своєрідність інтерпретації проявів колоніалізму в тревелогах С. Яблонської.

Результати та дискусії. Е. Саїд у книзі «Культура й імперіалізм» зачіпає тему зрадництва і співпраці місцевих жителів Єгипту, які дозволили захоплення країни британцями, їхньої прихильності до політики завойовників: «Багато класів та окремих осіб, які колаборували з імперіалізмом, почали зі спроб наслідувати сучасні європейські манери, модернізуватися відповідно до того, що сприймалося як європейський прогрес» [10, с. 365]. Поширення колоніальної освіти, з одного боку, сприяло продовженню залежності від імперської влади, а з іншого – призвело до посилення націоналістичних настроїв, завдяки яким багато держав у колишніх колоніях здобули незалежність. Мотиви протесту проти колонізації та зради свого народу також оприявнюються в розмові арабського каїда із С. Яблонською під час її перебування в Африці: «Ви, певно, чули про те, що, коли в 1914 р. сахарські й підсахарські араби підняли повстання проти французів, воювали – як ви гадаєте? з французами? ні, зі своїми, з тими арабами, що французи купили й поставили в перші ряди проти повстанців. Пси!» [13, с. 45]. Рефлексії С. Яблонської в книзі «Чар Марока» суголосні спостереженням Е. Саїда про намагання місцевого населення зберегти національну ідентичність і вести боротьбу за звільнення від імперіалістичного панування: «У місцевостях, де французи ще не встромили свого владного триколірного прапора, де ще не ввели війська, вільні араби мстять свою кривду на тих безталанних смільчаках, що, гнані цікавістю або необережністю, впадуть їм у руки» [13, с. 45].

У праці «Орієнталізм», що стала засадничою для розвитку постколоніальних студій, Е. Саїд аналізує передумови формування уявлень про культурну домінацію західної цивілізації, головним складником якої є «ідея про європейську ідентичність як вищу супроти всіх неєвропейських народів та культур» [11]. Науковець ставить під сумнів «гегемонію європейських уявлень про Схід, які віддзеркалюють європейську вищість над східною відсталістю, загалом відкидаючи всяку можливість того, що більш незалежний або більш скептичний мислитель сформує собі інші погляди на цю проблему» [11]. У збірці «Чар Марока» С. Яблонської така риторика про перевагу західної цивілізації притаманна французу Манріє, який «почуває себе повним власником Марока і поводить з арабами, мов з невільниками» [13, с. 38]. У його словах про арабський народ відчутна зверхність, зневага й погорда типового колонізатора: «Побачите самі згодом, що цікавого нічого в ньому немає, та що це тільки зверхня заслінка приваблює нашу увагу. Але придивившись ближче, легко завважити велику банальність та безцільність їхнього некультурного життя» [13,

с. 38]. С. Яблонську обурює таке ставлення Манріє, а сама вона послідовно перебуває на боці колонізованого народу, що неодноразово акцентує у своїх тревелогах.

Е. Саїд критикує трактування східних народів британським політиком А. Дж. Бальфуром, який виправдовував колонізацію Єгипту Англією і вважав, що володіння знанням про певну країну дають право вирішувати її долю. А. Дж. Бальфур убачав благо для єгиптян у колоніальній окупації, припускаючи, що самі вони вважають себе «нижчою расою, над якою панує раса, котра знає їх і знає, що для них добре, краще, аніж вони це знають самі, їхня велич – у минулому; вони приносять якусь користь у сучасному світі лише тому, що могутні й найновітніші імперії успішно витягли їх із ями їхнього занепаду й обернули на щасливих жителів продуктивних колоній» [11]. У тревелогах С. Яблонської знаходимо докази того, що колонізовані здебільшого інакше сприймали європейську цивілізацію і рівень її розвитку. Зокрема, у збірці «З країни рижу та опію» авторка розмірковує про те, якою західна культура постає в уявленнях представників Сходу: «В очах китайців це ми дикуни, профани, а навіть люди без душі, без думки <...> До нашої цивілізації, до наших винаходів, поступу, китайці ставляться як до пустих речей, без найменшої тривкості, ні значення, без огляду на те, що вони самі часом їх потребують» [13, с. 164]. На думку літнього китайця, з яким спілкувалася С. Яблонська, європейські досягнення не стільки збагатили життя, скільки ускладнили його. Авторка іронічно пише про «цивілізаційну» політику європейців стосовно арабів, ставлячи під сумнів те «добро», яке принесла західна цивілізація до Африки: «Першу річ, що заклали тут європейці, були каварні та публічні дома; потім вони позабирали в арабів усі будинки в центрі міста, споганили їх дерев'яними меблями; на стінах понамальовували написи: «Готель Модерн», «Готель Централь», а потім узялися за використання арабського багатства» [13, с. 30]. С. Яблонська викриває справжню сутність колонізаторів, які «вицивілізували» арабів у такий спосіб, що вони навчилися проституції. Авторка вболіває за долю поневолених народів і переймається їх культурним занепадом, трактованим європейцями як поступ.

Е. Саїд критично ставиться до бінарної логіки лорда Кромера, британського господаря Єгипту, який схильності європейця міркувати логічно і тверезо протиставляє відсутність елементарної симетрії розуму в мешканців Сходу та дефективність їхніх логічних здібностей. Науковець висновує, що «Кромер не намагається приховати, що орієнтальні завжди були для нього тільки людським матеріалом, яким він правив у британських колоніях» [11]. Тревелогі С. Яблонської містять чимало свідчень того, що суперечить баченню колонізаторів, оскільки привнесені ними на Схід зміни радше вказують на вищу якість того, що мали китайці, в порівнянні з новаторством європейців: «Де-не-де по «модерних» виставах видно чужинний, найбільше американський товар, а властиво всякі дешеві цяцьки або тандитну конфекцію. Ці «модерні» нові вулиці мають вигляд касарень, – це китайське наслідування Європи. Зате на бічних вуличках я віднаходжу старий Китай, такий, який він був зроду. Там у навстіж відкритих крамницях китайці чешуть бавовну, прядуть, тчуть полотна, шиють традиційний синій одяг, виробляють з міді посудину, із срібла та золота – перстені та браслети, із заліза – ножі, топорі» [13, с. 88]. Здобутки західних колонізаторів видаються С. Яблонській штучними і примітивними в порівнянні з автентичністю виробництва місцевого населення. Е. Саїд наголошує на тому, що саме Захід створював ідентичність Сходу й маніпулював своїм знанням про нього, виправдовуючи потребу у втручанні «вищої» цивілізації в його розвиток шляхом колонізації. Тревелогі С. Яблонської суголосні розумінню науковцем європейської політики щодо поневолених народів Сходу, що керувалася лише суб'єктивним уявленням в силовому нав'язуванні своєї моделі розвитку цьому регіону.

У книзі «Культура й імперіалізм» Е. Саїд розмірковує про те, що колоніальній політиці часто вибачали її насильницький характер через ті позитивні явища, до яких вона призвела: «Чимало людей вірить, що, попри всю свою гіркоту й принизливість, досвід, який їх фактично поневолив, приніс також переваги у вигляді ліберальних ідей, національної самосвідомості й нових технологій» [10, с. 54–55]. У збірці «Далекі обрії» С. Яблонська згадує свою провідницю з Нової Зеландії, яка походила з племені маорійців, що майже зникло через британську колонізацію. Жінка пишалася тим, що стала англійською підданою, бо позбулася свого «дикунського» минулого, взамін якого отримала гендерні переваги та інші блага цивілізації: «Ми маємо тепер рівні права; право голосування, наших послів, школи, шпиталі...» [13, с. 315]. Провідниця вперто повторювала те, чого її навчили в англійській школі, нав'язуючи їй європейське бачення племені маорі як людодів. Натомість С. Яблонська вважала, що «маорії були колись відважною, вільною та гордою расою» і вона воліла б до останнього «залишитися правдивою маорійкою, щоб боронити своєї раси» [13, с. 315]. Авторка тревелогів співчуває представникам асимільованого племені, що втратило свою ідентичність і мову, соромилося своїх предків і проміняло автентичну культуру на емансипацію. Розпач через занепад племені, спричинений «білою інвазією», переживав маорійський різьбяр, який не бачив жодних переваг колонізації. У розмові з С. Яблонською він закидає європейцям знищення його племені й розвінчує вищість західної цивілізації та її цінностей: «Нас перше знищили рушниці, а потім добила погорда англійців та дволичність місіонерів, які навчили нас любити золото. <...> наші мистецькі костюми ми заміняли на ваші машинні лашки, наші різьблені доми за ваші мурованки, наші овочеві соки за ваш алкоголь! Ми почали вчитися вашої мови, жити у домах під бляхою, світити електрикою, їздити автами, а проте рівними вам ми ніколи не станемо, бо ви завжди будете вважати нас за дикунів. Та хоч ви вважаєте нас дикунами, я більше гордий з цієї одної частини маорійської крові, що пливе у моїх жилах, ніж з решти білої!» [13, с. 325]. Така ж доля спіткала маорійців на острові Таїті, де місцеве плем'я знищили французи. С. Яблонська згадує, що маорійці від європейців навчилися пити алкоголь і отримали венеричні хвороби. Королева Таїті Марао боляче переживала виснаження свого народу, сумуючи за «передєвропейською добою». Українська мандрівниця, переймаючись тим, що зробили європейці маорійцям, відчувала сором за приналежність до раси гнобителів.

У праці «Культура й імперіалізм» Е. Саїд підкреслює, що імперіалізм, на противагу до колоніалізму, який переважно відійшов у минуле, продовжує існувати в «загальнокультурній царині та у специфічних політичних, ідеологічних, економічних і соціальних практиках» [10, с. 44]. Сьогодні його нищівних впливів зазнає Україна, яка впродовж тривалого часу залишається об'єктом зазіхань сусідньої держави-агресора. Минуло майже сто років від часу написання С. Яблонською збірки «З країни рижу та опію» (1932–1935), проте імперська політика росії щодо України не змінилася, як і боротьба, яку веде наш народ за право бути самостійним: «Мені здається, що зовсім зрозуміло, що Китай не має охоти віддавати Юнану льо-льотам, Польща нам – Галичини, Москва – України, але з другого боку зовсім нормально, що Україна хоче бути вільна, що від віків бореться за свою незалежність» [13, с. 90]. Тревелогі авторки оприявнюють тяглість імперіалістичної традиції, руйнівні наслідки якої зараз особливо гостро відчувають українці.

Висновки. Таким чином, аналіз тревелогів С. Яблонської, що входять до книги «Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії», засвідчує виразні антиколоніальні настрої авторки, яка рішучо заперечує й засуджує нав'язані західним світом уявлення про вищість європейської цивілізації та її право втручатися в життя «нижчих» за розвитком народів Сходу. Критична візія колонізаторської французької та британської політики щодо країн

Далекого Сходу й Африки, запропонована С. Яблонською, акцентує її здатність вийти за межі свого «Я», що уможливорює трактування «Іншого» не як чужого й ворожого. Авторка завжди перебуває на боці колонізованих народів і асоціює себе з ними більшою мірою, ніж з європейцями. Тревелоги письменниці оприявнюють тяглість імперіалістичних традицій, об'єктом яких досі є Україна. Перспективою подальших досліджень може стати інтерпретація опозиції «Я–Інший» у контексті міжкультурного діалогу, візуалізованого в тревелогах С. Яблонської.

Література:

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Бокшань Г. Феномен національної ідентичності у збірці тревелогів Софії Яблонської «Листи з Парижа. Листи з Китаю». *Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць*. Київ : Талком, 2021. С. 214–218.
3. Влах М. Геообразний світ мандрівної літератури Софії Яблонської: сучасна візія. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2019. Вип. 53. С. 70–84.
4. Гаврилів Т. Далекі обрії. *Збруч*. 2017. URL: <https://zbruc.eu/node/63795> (дата звернення: 01.10.24).
5. Гаврилів Т. З країни рижу та опію. *Збруч*. 2017. URL: <https://zbruc.eu/node/63477> (дата звернення: 01.10.24).
6. Комариця М. Спадкоємність сердець: мистецька парадигма жіночої прози міжвоєнної доби. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2018. Вип. 67. Ч. 1. С. 178–190.
7. Матусяк Г. Багатовимірний образ Китаю у тревелогах Софії Яблонської. *Південний архів : філологічні науки*. 2024. Випуск 99. С. 54–61.
8. Поліщук Я. Далекі обрії Софії Яблонської. 2020. URL: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/237/41/> (дата звернення: 01.10.24).
9. Приймак І. Специфіка художньої прози С. Яблонської в літературному процесі доби. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2018. Вип. 14. С. 176–182.
10. Саїд Е. Культура й імперіалізм. Київ : Критика, 2007. С. 608 с.
11. Саїд Е. Орієнталізм. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 511 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Said_Edward/Oriientalizm/ (дата звернення: 01.10.24).
12. Юрчук О. «...Прикрита голубим небом буду змальовувати вам красу Маракешу...»: рефлексія Сходу в книзі «Чар Марока Софії Яблонської». *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Вип. 34 (73). С. 162–167.
13. Яблонська С. Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії: Подорожні нариси. Львів : ЛА «Піраміда», 2023. 372 с.

References:

1. Budnyi, V. & Ilnytskyi, M. (2008). Porivnialne literaturoznavstvo: pidruchnyk [Comparative Literary Studies: Textbook]. Kyiv: PH "Kyiv–Mohyla Academy", 430 p. [in Ukrainian].
2. Bokshan, H. (2021). Fenomen natsionalnoi identychnosti u zbirtsi trevelohiv Sofii Yablonskoi "Lysty z Paryzha. Lysty z Kytau" [The Phenomenon of National Identity in Sofiia Yablonska's Collection of Travelogues "Letters from Paris. Letters from China"]. *Natsionalna identychnist v movi i kulturi: zbirnyk naukovykh prats – National Identity in Language and Culture: Collection of Scientific Works*. Kyiv : Talkom, 214–218. [in Ukrainian].
3. Vlach, M. (2019). Heoobraznyi svit mandrivnoi literatury Sofii Yablonskoi: suchasna vizii [The Geo-Image World of Sofiia Yablonska's Travel Literature: the Contemporary Vision]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna – Bulletin of Lviv University. Geographical Series*, 53, 70–84. [in Ukrainian].
4. Havryliv, T. (2017). Daleki obrii [Far Horizons]. *Zbruch*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/63795> [in Ukrainian].

5. Havryliv, T. (2017). Z krainy ryzhu ta opiiu [From the Country of Rice and Opium]. *Zbruch*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/63477> [in Ukrainian].
6. Komarytsia, M. (2018). Spadkoiemnist serdets: mystetska paradyhma zhinochoi prozy mizhvoiennoi doby [Continuity of Hearts: the Artistic Paradigm of Women's Prose of the Interwar Period]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna – Bulletin of Lviv University. Philological Series*, 67, 178–190. [in Ukrainian].
7. Matusiak, H. (2024). Bahatovymirnyi obraz Kytaiu u trevelohah Sofii Yablonskoi [The Multidimensional Image of China in Sofii Yablonska's Travelogues]. *Pivdennyi arkhiv : filolohichni nauky – Southern Archive : Philological Sciences*, 99, 54–61. [in Ukrainian].
8. Polishchuk, Ya. (2020). Daleki obrii Sofii Yablonskoi [Far Horizons of Sofii Yablonska]. *Vsesvit – The Universe*. Retrieved from: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/237/41/> [in Ukrainian].
9. Prymak, I. (2018). Spetsyfika khudozhnioi prozy S. Yablonskoi v literaturnomu protsesi doby [Specificity of S. Yablonska's Fiction in the Literature Process of the Epoch]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva – Topical Problems of Philology and Translation Studies*, 14, 176–182. [in Ukrainian].
10. Said, E. (2007). *Kultura y imperialism [Culture and Imperialism]*. Kyiv : Krytyka, 608 p. [in Ukrainian].
11. Said, E. (2001). *Orientalizm [Orientalism]*. Kyiv : Solomiia Pavlychko's Publishing House "Osnovy", 511 p. Retrieved from: https://chtyvo.org.ua/authors/Said_Edward/Orientalizm/ [in Ukrainian].
12. Yurchuk, O. (2023). "...Prykryta holubym nebom budu zmalovuvaty vam krasu Marakeshu...": refleksiiia Skhodu v knyzi "Char Maroka" Sofii Yablonskoi ["...Covered with the Blue Sky, I will be depicting the beauty of Marrakesh for You": the Reflection of the East in the Book "The Charm of Morocco" by Sofii Yablonska]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 34 (73), 162–167. [in Ukrainian].
13. Yablonska, S. (2023). *Char Maroka. Z krainy ryzhu ta opiiu. Daleki obrii: Podorozhni narysy [The Charm of Morocco. From the Country of Rice and Opium. Far Horizons: Travel Essays]*. Lviv: LA "Pyramid", 372 p. [in Ukrainian].